

Jaarverslag 2006

Jaarverslag 2006

Stichting HVO

Stichting HVO

Humanistisch centrum voor onderwijs en opvoeding

Postadres: Postbus 85475, 3508 AL Utrecht
Bezoekadres: Zwarte Woud 2, 3524 SJ Utrecht

Telefoon: 030 - 28 56 856
Fax: 030 - 28 56 891
E-mail: hvo@hvo.nl
Internet: www.hvo.nl

Vormgeving: APS, PSC, Monique Maasse, Utrecht
Print: Plantijn Casparie, IJsselstein
Foto's: U-See, Rotterdam

Inhoud

Ten geleide	5
1. Jaar van de doorbraak	7
2. Gevoel voor het geheel	11
3. Op je plek voelen	15
4. Ook voor anderen	17
5. Vier jaar verder	23
6. Organisatie en communicatie	27
7. Beknopt financieel jaaroverzicht	31

Ten geleide

Met veel genoegen bied ik u het jaarverslag 2006 van de Stichting HVO aan. De stichting mag zich elk jaar weer verheugen in een steeds groeiende belangstelling voor haar activiteiten. Het doel van de stichting is velen inmiddels bekend. Het wordt in de vigerende statuten als volgt beschreven:

- 1. De stichting heeft tot doel om zonder winstoogmerk, binnen het kader van de Humanistische Alliantie, onderwijs en opvoeding in humanistisch perspectief duurzaam te bevorderen.*
- 2. De stichting heeft als bijzonder doel, binnen het kader van de Humanistische Alliantie, levens- en wereldbeschouwelijke vorming in humanistisch perspectief duurzaam te bevorderen.*

De stichting tracht haar doel te bereiken door onder meer het in stand houden van een integraal expertisecentrum (opleiding, innovatie en dienstverlening). Dit wordt aangeduid met het centrum HVO of kortweg HVO. Het beleid voor de periode 2003-2007 is vastgelegd in het strategisch plan *Duurzaam hvo*. Het jaar 2006 betrof het laatste jaar van de vierjarige beleidscyclus.

Het verslagjaar is een bijzonder jaar te noemen. Het Humanistisch Verbond vierde het feit dat het 60 jaar geleden werd opgericht. De vrijdenkersvereniging *De Vrije Gedachte* vierde haar 150-jarig bestaan. Het samenwerkingsverband van humanistische organisaties, de Humanistische Alliantie, was aan zijn eerste lustrum toe. Maar bovenal kan het jaar 2006 in de herinnering blijven als 'Jaar van de doorbraak' (zie hoofdstuk 1) na talloze pogingen rijksbekostiging te bewerkstelligen voor leraren die in het openbaar onderwijs levensbeschouwelijke vorming (humanistisch vormingsonderwijs) of godsdienstonderwijs verzorgen op verzoek van ouders.

Het tweede hoofdstuk beschrijft de bijdrage die de Stichting HVO leverde en levert aan de democratische vorming van leerlingen. Een symposium met de titel *Gevoel voor het Geheel* gaf daar bekendheid aan. Het derde hoofdstuk 'Op je plek voelen' gaat in op de beleving van en de waarde-

ring voor de lerarenopleiding humanistisch vormingsonderwijs (hvo) en levensbeschouwing. Het vierde hoofdstuk 'Ook voor anderen' geeft enkele voorbeelden van de Stichting HVO als innovatie- en dienstencentrum voor een bredere range aan doelgroepen dan alleen de opgeleide leraren.

Het vijfde hoofdstuk 'Vier jaar verder' kijkt terug op de aflopende beleids-
cyclus en blikt vooruit naar de volgende vier jaar. Het zesde geeft onder
meer een overzicht van de mensen die op zeer betrokken wijze zorg
dragen voor de realisering van de gestelde doelen. Het zevende hoofdstuk
biedt een beknopt overzicht van de financiële middelen die ter beschikking
staan.

Door middel van de vernieuwde website kunt u steeds op de hoogte blijven
van onze activiteiten. Wij waarderen dat zeer!

Nico Stuij,
directeur Stichting HVO

1. Jaar van de doorbraak

Op 12 oktober 2006 diende Jan de Vries (CDA) mede namens de kamerleden Hamer (PvdA), Balemans (VVD), Jungbluth (GroenLinks), Slob (ChristenUnie) en Van der Vlies (SGP) tijdens de begrotingsbehandeling van het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap de volgende motie (30 800 VII, nr. 29) in:

De kamer,

gehoord de beraadslaging,

constaterende, dat door wegvallende gemeentelijke subsidies en de toegenomen kwaliteitseisen als gevolg van de Wet op de beroepen in het onderwijs, het godsdienstonderwijs en het levensbeschouwelijk of humanistisch vormingsonderwijs aan openbare scholen onder grote druk staan; overwegende, dat de Onderwijsraad heeft geadviseerd daarvoor een landelijke werkgeversorganisatie in te richten en heeft geoordeeld dat daaraan de bekostigingsproblematiek onlosmakelijk is verbonden en er geen principiële argumenten zijn die rijksbekostiging onmogelijk maken;

van oordeel, dat het godsdienstonderwijs en het levensbeschouwelijk of humanistisch vormingsonderwijs bijdragen aan een actief pluriform openbaar onderwijs en aan sociale integratie en burgerschap;
van oordeel, dat daarom voor het godsdienstonderwijs en levensbeschouwelijk onderwijs of humanistisch vormingsonderwijs ook een vorm van rijksbesteding gewenst is;
verzoekt de regering uiterlijk voor de Voorjaarsnota 2007 in overleg met de samenwerkende organisaties een voorstel tot een vorm van rijksbesteding van de docenten godsdienstonderwijs en levensbeschouwelijk of humanistisch vormingsonderwijs te ontwerpen en aan de Kamer voor te leggen,
en gaat over tot de orde van de dag.

Ondanks een tegenstribbelende minister Van der Hoeven werd de motie op 17 oktober met een zeer ruime meerderheid aangenomen. Een doorbraak was bereikt. Vele acties waren aan het indienen van de motie voorafgegaan door voorbeeldig samenwerkende organisaties. De *Wet op de beroepen in het onderwijs (Wet BIO)* werd via het amendement Kraneveldt op 30 juni 2004 ook van toepassing op de leraren gvo en hvo in het primair onderwijs. Sindsdien werkten direct belanghebbende en ondersteunende organisaties (zendende instanties, vakbonden, besturenorganisaties, overige belangenorganisaties in het openbaar onderwijs) samen aan het realiseren van rijksbesteding en een pragmatisch organisatie-model daarvoor. Nog in 2006 konden de samenwerkende organisaties de minister een unaniem gedragen voorstel in concept doen toekomen, waarmee zij zou kunnen voldoen aan de wens van de Tweede Kamer.

Terug in de tijd

Op 19 september 1978 richtte het hoofdbestuur van het Humanistisch Verbond (HV) een eerste verzoek aan het Ministerie van O&W om rijksbesteding te krijgen voor salariële vergoeding van hvo-leraren. Vele verzoeken van het HV en de Stichting HVO zouden daarop volgen met evenzovele afwijzingen. In 2001 was rijksbesteding dichtbij door actie van de Stichting HVO. De daartoe ingediende motie door het CDA en GroenLinks haalde echter net geen meerderheid.

Op 17 februari 1946 werd het Humanistisch Verbond opgericht om een thuis te bieden aan onkerkelijke mensen en het nihilisme te bestrijden dat mogelijk oorzaak en gevolg zou kunnen zijn van de vele verschrikkingen die de Tweede Wereldoorlog met zich mee had gebracht. Het HV heeft zich al vroeg intensief bezig gehouden met onderwijs en opvoeding. Ter gelegenheid van het 60-jarig jubileum bracht het enkele kenmerkende teksten over humanistische vorming bijeen in het boekje L. van Gelder e.a., *Vormingsonderwijs op humanistische grondslag*, Amsterdam, 2006. De doorbraak met betrekking tot rijksbekostiging van hvo-leraren gaf extra glans aan het jubileumjaar.

Vroege teksten

De vroegste tekst dateert uit 1949. Hij was van een zekere M. Knoop. De titel was *Opvoeden in humanistische geest*. Twee kenmerkende citaten ter illustratie, die niets aan geldigheid hebben verloren:

“De humanistische opvoeder waarschuwt; schend de mens niet, schend de jonge mens niet. Want de mens, die als kind geschonden en vertrapt wordt, trapt straks schendend terug. Als streber in de politiek, als tyran in het gezin, als bulldog voor de klas, als sadist in het kamp, als fielt op het

werk. Geef daarom de kinderen medeverantwoordelijkheid en medezeggenschap. Voed ze reeds vroeg op, in de belevende sfeer tot innerlijke democratie.”

“Humanisme en opvoeding zijn zijde en keerzijde van één ereteken. Het ereteken, dat de mens worden kan, namelijk de harmonische, volledige mens. Humanisme en opvoeding zijn binnenwereld en vormende activiteit van de mens, die tracht waarlijk mens te zijn. Van de mens, die tracht zo goed, zo waar, zo rechtvaardig, zo liefdevol te zijn als een mens dat maar zijn kan en die het altijd weer probeert met zich zelf en met de medemens, om te groeien naar het beeld dat lokt, het ideaal van de volledige, harmonische mens.”

De bekende onderwijskundige Leon van Gelder heeft met voorzitter Jaap van Praag en anderen aan de wieg gestaan van het humanistisch vormingsonderwijs (hvo). Aanvankelijk werd daarbij op de eerste plaats gedacht aan het voortgezet onderwijs. Naast het godsdienstonderwijs op de openbare school zou de *Mammoetwet* ook levensbeschouwelijke vorming mogelijk gaan maken. In 1962 stelde Van Gelder onder meer:

“Het vormingsonderwijs uitgaande van een humanistische levensovertuiging kan voor leerlingen van het voortgezet onderwijs een mogelijkheid bieden hen in aanraking te brengen met gedachten, die zij nodig hebben om een eigen levensbeschouwing op te bouwen.”

In 1962 werd hiervoor het *Centrum voor Humanistische vorming* opgericht. Een vroege voorganger van de huidige Stichting HVO, humanistisch centrum voor onderwijs en opvoeding. De huidige stichting dateert van 5 november 1979. In het voortgezet onderwijs kwam het hvo echter niet van de grond. Vanaf het schooljaar 1969-1970 begon het hvo aan een opmars in het openbaar basisonderwijs. Een opmars die nu alweer lange jaren stagneert vanwege het ontbreken van rijksbekostiging. Een opmars die in de komende jaren wellicht kan worden vervolgd in zowel het basis- als het voortgezet onderwijs nu rijksbekostiging geen illusie meer is. De Stichting HVO heeft zich daar al op voorbereid door onder meer haar lerarenopleiding *Humanistisch vormingsonderwijs en levensbeschouwing* af te stemmen op zowel het basis- als het voortgezet onderwijs.

2. Gevoel voor het geheel

Humaniteit kan als grondwaarde gezien worden van humanisme. In deze grondwaarde zijn autonomie (of vrijheid) en relationaliteit (vriendschap, solidariteit) met elkaar verenigd. De grondtrek van humaniteit is daarmee openheid naar de ander over allerlei mogelijke (ook psychologische) grenzen heen. Een humanist streeft naar vrijheid van denken, voor de vrijheid van handelen zal hij rekening trachten te houden met de ander en het andere. Voor humanisten is democratie een manier van samenleven die nauw aansluit bij de grondwaarde humaniteit.

Democratisch samenleven is heel complex. Mensen moeten daarin het eigenbelang en het groepsbelang kunnen overstijgen. In een hoog ontwikkelde samenleving moeten zij bovendien over veel kennis, inzicht en vaardigheden beschikken om volwaardig mee te kunnen doen. Bovenal echter dienen zij over een goed ontwikkeld gevoel voor het geheel te beschikken. Dan pas kan democratie ook in de harten van mensen verankerd worden. Dan pas kan echt gesproken worden van een levende democratie.

Voorjaarssymposium

De Stichting HVO organiseert om de twee jaar een symposium voor haar leraren en overige belangstellenden. Op 17 maart in het verslagjaar werd het thema *Gevoel voor het geheel. Over burgerschapsvorming in humanistisch perspectief* uitgediept in inleidingen en workshops.

De inleidingen hadden de volgende titels: *Gevoel voor het geheel* (door prof. dr. Kees Schuyt, lid van de Raad van State), *Democratie van binnenuit* (door Joke Zonneveld, onderwijskundig medewerker HVO), *Educatie en wereldburgerschap* (door dr. Caroline Suransky, directeur onderwijs Universiteit voor Humanistiek), *Samen leven, zelf denken* (door prof. dr. Wiel Veugelers, bijzonder hoogleraar humanistisch vormingsonderwijs).

Publicaties en workshops

Op het symposium werden twee nieuwe HVO-publicaties onder de aandacht gebracht. De publicatie *Democratie van binnenuit* door de auteur Joke Zonneveld zelf in de vorm van een inleiding en bovendien door een door onderwijskundig medewerkers HVO verzorgde workshop. De publicatie *Wegwijs in Levoland* in een mede door de auteur Hetty Brouwer, leraar hvo en levensbeschouwing, verzorgde workshop *Democratie in Levoland*. De drie overige workshops betroffen *Constructief omgaan met conflicten*, *Tolerantie leren* en *Gevoel voor het geheel*.

Joke Zonneveldprijs

Tijdens het symposium is voor de eerste keer de Joke Zonneveldprijs uitgereikt. Het betreft een wisselprijs in de vorm van een speciaal ontworpen beeld voor leraren die zich bijzonder verdienstelijk gemaakt hebben in het ontwerpen en delen van inspirerende lessen bij humanistische thema's in het algemeen en het symposiumthema in het bijzonder. Lessen die, nadat zij gegeven zijn, de leraar het gevoel geven 'op vleugels naar huis te gaan...'. De wisselprijs verbeeldt dit gevoel. Joke Zonneveld is lange tijd bij de Stichting HVO als onderwijskundig medewerker werkzaam geweest. In 2005 werd zij 65 en ging zij met pensioen. De prijs is toegekend aan hvo-leraar Gerda van Jaarsveld, die een zeer uitgebreide en goed bezochte website met (door haarzelf uitgevoerde) lessen heeft ontwikkeld.

Een bijzonder begin en einde

Dat ook het gevoel voor het geheel niet kritiekloos geaccepteerd of bevorderd moet worden lieten aan het begin van het symposium hvo-leerlingen uit groep 8 van openbare basisschool De Hobbitstee in Montfoort zien door het opvoeren van het toneelspel *Plato's Palace*. Dat de werkelijkheid voor mensen niet altijd is zoals hij lijkt te zijn, laat Plato zien in de bekende grotscène. De grot was nu een internetcafé (*Plato's Palace*), de boodschap veranderde daar niet mee.

Even bijzonder was het feit dat het symposium mede in het teken stond van het 60-jarig jubileum van het Humanistisch Verbond. Het symposium werd daardoor extra feestelijk voor de 140 deelnemers afgesloten.

3. Op je plek voelen

In het najaarsnummer van *HVO Nieuws* stonden enkele in 2006 afgestudeerde studenten stil bij wat de deeltijdopleiding voor het primair onderwijs hen gebracht heeft. Zo schreef onder meer Gea van der Veen:

“De hvo-opleiding heb ik als heel positief ervaren ... Toen ik stage ging lopen, zag ik meteen dat ik mij op mijn plek voelde tussen basisschoolleerlingen. Nu ik zelfstandig voor de groep sta, vind ik het echt geweldig. Wat ik leuk vind, is dat je een enorme vrijheid hebt om je les creatief in te vullen. Iedere dag is daardoor anders. Ik vind het geweldig om met ze te werken – door middel van thema’s en oefeningen – aan groeps sfeer, het bevorderen van samenwerken, zichzelf mogen zijn en zelfstandig leren nadenken en weloverwogen keuzes kunnen maken in allerlei situaties waarmee ze te maken (kunnen) krijgen in het leven. Het is zo leuk en interessant en minstens zo belangrijk als goed leren rekenen.” Gea’s eindwerkstuk ging over dood en rouw, zij gaf er de titel *Doodgewoon* aan.

Het expertisecentrum van de Stichting HVO verzorgt zelf een lerarenopleiding humanistisch vormingsonderwijs en levensbeschouwing in deeltijd voor zowel het primair als het voortgezet onderwijs. Het ondersteunt ook opleidingsroutes voor het primair onderwijs via pabo's. Debbie ten Hoopen bijvoorbeeld behaalde naast haar pabo-diploma op Pabo Iselinge in Doetinchem ook het zogenoemde hvo-certificaat. Zij schreef:

"Als afstudeeropdracht koos ik het onderwerp 'waarden en normen'. Een onderwerp dat op dit moment veel besproken wordt en waarmee een school ook rekening moet houden. Tijdens de lessen hvo komt dit ook naar voren, omdat in de drie vakgebieden van hvo (humanistiek, pedagogiek en didactiek) waarden en normen een (centrale) rol spelen. Naast een theoretisch werkstuk heb ik een leskoffer gemaakt over waarden en normen, met voor elke bouw vijf uitgewerkte lessen. Dit was erg leuk om te doen ... Ik hoop dat ik in de toekomst mijn pabo-diploma en mijn hvo-certificaat kan combineren. Als de mogelijkheid er is wil ik graag aan alle groepen van de school hvo geven, omdat ik het een gemiste kans vind voor de kinderen als ze geen hvo krijgen."

Geslaagd in 2006

Aan dertig nieuwe leraren hvo en levensbeschouwing via de pabo-route en de eigen opleiding voor het basis- en voortgezet onderwijs kon het certificaat of diploma worden uitgereikt. Veertien van hen ontvingen het diploma van de eerste graad, wat een record betekende. De opleiding van de eerste graad wordt in nauwe samenwerking met de Universiteit voor Humanistiek vorm en inhoud gegeven. Het contact met de afgestudeerden wordt mede onderhouden door een jaarlijkse alumnidag en het aangeboden bijscholingsprogramma.

4. Ook voor anderen

Het expertisecentrum van de Stichting HVO richt zich met name op het (doen) opleiden en ondersteunen van leraren *humanistisch vormings- onderwijs en levensbeschouwing* en het ontwerpen en periodiek bijstellen van leerplannen en leermaterialen voor modules, cursussen en trainingen. Het stelt zijn expertise vanzelfsprekend ook voor anderen beschikbaar via betaalde en zo nodig onbetaalde dienstverlening. Enkele voorbeelden uit het verslagjaar illustreren dit:

Trainersopleiding

Jaarlijks wordt de *trainersopleiding HVO* aangeboden. De opleiding richt zich op beroepskrachten in de sector onderwijs en opvoeding. Deelnemers zijn onder andere werkzaam in de pedagogische hulpverlening als orthopedagoog, psycholoog, logopedist of als leraar/mentor in het onderwijs. De deelnemers worden gecertificeerd door de Stichting HVO om vanuit humanistisch perspectief opvoedingsbegeleiding te verzorgen en te werken met de programma's *Waarde(n)vol communiceren*.

Tien personen namen deel aan de trainersopleiding, die startte in januari. Negentien personen boden programma's *Waarde(n)vol communiceren* aan via thuiszorginstellingen, volksuniversiteiten, in de eigen praktijk en in de kinderopvang.

Een groep van zestien hvo-leraren en workshopleiders was betrokken bij de ontwikkeling van een aanbod voor ouder-/thema-avonden via de website *Nationale ouderavond* van Teleac-NOT over burgerschapsvorming. In het verslagjaar werden vijf thema-avonden verzorgd op basisscholen en zes op kinderdagverblijven. Op het Jeroen Bosch college (voortgezet onderwijs) in Den Bosch werd de thema-avond over *Samenleven met pubers* verzorgd.

Naar schatting 1000 ouders namen deel aan oudercursussen of bezochten een thema-avond georganiseerd door trainers en workshopleiders die zijn opgeleid door het HVO.

In 2006 is gewerkt aan de opzet van een digitale werkplaats voor geautoriseerde trainers. Zij kunnen hier de ontwikkelde programma's *Waarde(n)vol communiceren* downloaden, eigen programma's op maat samenstellen en participeren in innovatieve activiteiten. Alle gebruikte methodieken zijn ondergebracht in een uitgebreid brondocument *Levensvaardigheden*, dat steeds wordt geactualiseerd. In de programma's die worden aangeboden aan ouders en professionele opvoeders, wordt gewerkt aan de ontwikkeling van de levensvaardigheden: aanpak kiezen, afstemmen, bewegen, bewustwording, communiceren over waarden, congruent zijn, constructief omgaan met conflicten, eigen kwaliteiten inzetten, in gesprek gaan, jezelf uiten, luisteren, reageren, waarderen, zelf sturen, zorgen voor jezelf. Eind 2006 zijn de voorbereidingen afgerond. In 2007 zal gebruikgemaakt kunnen worden van de werkplaats.

HVO in India

De International Humanistic and Ethical Youth Organization (IHEYO) organiseerde in nauwe samenwerking met het Atheïstisch Centrum in Vijayawada India van 28 oktober tot 4 november een conferentie over de toepassing van onderwijsmethodieken die erop gericht zijn kinderen en jongeren tot kritisch denken en onderzoeken te stimuleren. Twee onderwijs-

kundig medewerkers van de Stichting HVO hebben hun expertise op dit gebied in presentaties en trainingen gedeeld met de aanwezigen. Daarnaast bezochten zij een aantal projecten van zusterorganisatie Hivos, die erop gericht zijn kinderen onderwijs te laten volgen in plaats van kinderarbeid te verrichten.

Inspiratiespel

Wie of wat doet mij wat is een spel dat door twee onderwijskundig medewerkers van de Stichting HVO ontworpen is. Het is bestemd voor leerlingen in de bovenbouw van de basisschool en de onderbouw van het voortgezet onderwijs. Het spel kan gespeeld worden in lessen levensbeschouwelijke vorming, maar het kan ook door mentoren tijdens mentorgesprekken gebruikt worden. Het expertisecentrum kan gebruikers trainen om de spelmogelijkheden goed te benutten.

Filosoferen met kinderen

Een onderwijskundig medewerker ontwierp een bijscholing *Filosoferen voor kinderen* voor hvo-leraren. Daarnaast ontwierp zij een negendaagse gecertificeerde training *Scherpzinnig! Leren filosoferen met kinderen* voor andere leraren en opvoeders. De eerste training die in januari 2007 van start zou gaan, was in enkele weken volgeboekt. De training is opgebouwd uit drie blokken:

Blok 1: Attitude. Doel is het ontwikkelen van een open en kritische houding. Het activeren van de verwondering in jezelf en de ander en een aantal praktische hulpmiddelen hierbij.

Blok 2: Vaardigheden. Doel is het leren van gespreksvaardigheden die het filosofisch gesprek in banen leiden. Het stellen van vragen die het gesprek 'openbreken' en 'schragen'. Kinderen leren stil te staan bij hun eigen gedachten en die van de ander. Het herkennen van doolhoven en dwaalwegen in het gesprek. Kortom: hoe volg je samen een duidelijk spoor zonder avontuur uit de weg te gaan?

Blok 3: Knaag- en knelvragen. Doel is het gebruikmaken van 'sparky thinking' rondom de knaag- en knelvragen. Herkennen van deze vragen en ze op filosofische wijze onderzoeken.

Koningin Muis

Onderwijskundig medewerkers HVO ontwierpen een training democratische vorming voor basisschool De Berkenhof in Oosterhout. Leerlingen van groep 5 gaven de naam *Koningin Muis* – naar de gelijknamige titel van de training – aan hun groeps mascotte. Koningin Muis staat ook voor het klein beginnen (de muis) op de basisschool met aandacht voor democratisch burgerschap (je eigen koningin kunnen zijn). Achtereenvolgens werd in dit geslaagde project inhoud en vorm gegeven aan drie thema's: *Jij, ik en de groep*; *Ruziemaken doe je zo!* en *Daar ga ik voor!*

Levensbeschouwing voor groepsleraren

In september is een cursus *Levensbeschouwing voor groepsleraren* in de gemeente Zeevang, Noord-Holland van start gegaan. Het initiatief hier toe is genomen door Dick Knip, bovenschools directeur van de scholen in Zeevang, die aangesloten zijn bij SPOOR: Stichting Primair Openbaar Onderwijs Regio Waterland en Oostzaan. Het ontworpen programma bevat onder meer de volgende thema's: *De waarde van opvoeden: wat heeft levensbeschouwing met opvoeden te maken?*; *Levensbeschouwelijke*

communicatie; Filosoferen met kinderen en Zelfontplooiing en autonomie.
Dick Knip schreef over de cursus: "De lessen zijn bedoeld voor de teams die hun kennis en ervaring weer op de kinderen moeten gaan overbrengen, maar tegelijkertijd vormt het ook de deelnemers. Het blijkt elke keer weer een verrijking te zijn om aan de lessen te mogen meedoen. Ik heb zelden meegemaakt dat er met zo veel enthousiasme wordt nageschoold. Ook door degenen die toch wat aarzelend en kritisch aan deze scholing begonnen zijn."

Open bijscholing

Sommige bijscholingscursussen voor leraren hvo en levensbeschouwing kunnen ook van belang zijn voor andere leraren. Vanzelfsprekend zijn die van harte welkom zich daarvoor in te schrijven. Het HVO kan op aanvraag ook maatwerk cursussen verzorgen op het brede gebied van de (inter)levens beschouwelijke, morele, sociaal-emotionele en democratische vorming.

5. Vier jaar verder

Het verslagjaar 2006 was het laatste jaar van het strategisch plan *Duurzaam hvo 2003-2007*. Het plan kende naast de missie acht streefdoelen, drie prioriteiten en 36 voornemens. De drie prioriteiten waren als volgt geformuleerd:

1. Het HVO beschouwt als eerste prioriteit voor de periode 2003-2007 het werken aan het voortbestaan en de mogelijke uitbreiding van het humanistisch vormingsonderwijs in het basisonderwijs. Op de eerste plaats door een aansprekende inhoud en het op meerdere aantrekkelijke manieren opleiden en bijscholen van goede leraren die, bij wijze van spreken, elke hvo-les weer de meerwaarde van hvo voor de kinderen, de ouders en de groepsleraren aantonen. De meerwaarde die inhoudelijk getoond wordt door een bewuste en verantwoorde zelfzorg, zorg voor de medemens, zorg voor de democratie en zorg voor de natuurlijke omgeving. Op de tweede plaats door het met raad en daad bijstaan van de hvo-leraren bij hun streven naar een passende betaling.

Deze eerste prioriteit heeft veel aandacht gevergd en gekregen en geleid tot grote vorderingen. De inhoud van het hvo is verdiept en verbreed. De bekendheid is vergroot. Een passende betaling is nog nooit zo dichtbij geweest. Dat is nodig ook, want de animo om opgeleid te worden voor een beroep zonder redelijke arbeidsvoorwaarden is drastisch teruggelopen tot ongeveer een derde van het aantal dat zich inschreef aan het begin van de planperiode. Naar verwachting zal dit snel weer kunnen gaan stijgen, indien rijksbekostiging geregeld zal zijn.

2. Als tweede prioriteit beschouwt het HVO het pleidooi voor het open vak levensbeschouwing op alle scholen voor voortgezet onderwijs in Nederland, in samenwerking met de Vereniging van Docenten Levensbeschouwing (VDL) en de Vereniging van Docenten Godsdienst en Levensbeschouwing (VGL). Deze samenwerking is vastgelegd in een intentieverklaring, gedateerd 16 mei 2002.

Omdat slechts enkele scholen voor openbaar voortgezet onderwijs humanistische levensbeschouwelijke vorming (hvo) als keuzevak aanbieden, werkt het HVO samen met genoemde organisaties aan een pleidooi voor invoering van het vak levensbeschouwing in het voortgezet onderwijs. Dit vak is niet verbonden aan een zendende instantie en kan onder verantwoordelijkheid van het schoolbestuur worden aangeboden. De inhoud van het vak kan impliciet humanistisch genoemd worden. De voorkeur van het HVO blijft

echter uitgaan naar expliciete benoeming van het vak als humanistisch. Deze prioriteit heeft (nog) niet geleid tot het gewenste resultaat: aan het einde van de planperiode zou geconcludeerd moeten kunnen worden dat het pleidooi geslaagd is of grote kans heeft binnen afzienbare tijd te slagen. Wel kunnen enkele voorwaardelijke stappen vooruit genoemd worden, te weten een groeiend aantal door het HVO en de UvH opgeleide leraren die het vak vanuit (expliciet en impliciet) humanistisch perspectief verzorgen in het bijzonder onderwijs en spaarzaam ook in het openbaar onderwijs en de nauwe band die met genoemde organisaties wordt onderhouden. In de komende planperiode is in het voortgezet openbaar onderwijs nog een wereld te winnen.

3. Als derde prioriteit geldt de uitbreiding van de (betaalde) dienstverlening naar scholen en andere relevante organisaties toe. De innovatieve kracht die hier onder meer vanuit kan gaan, wordt van groot belang geacht voor de realisatie van duurzaam hvo.

Op grond van deze prioriteit is veel werk verricht en met behoorlijk resultaat, getuige bijvoorbeeld het vorige hoofdstuk. De professionalisering en de dienstverlening van het expertisecentrum zijn sterk uitgebreid. De bekendheid van het HVO als humanistisch centrum voor onderwijs en opvoeding, is behoorlijk toegenomen. Er is jaarlijks gemiddeld ongeveer

een bedrag ter grootte van 15% van de subsidie aan de inkomsten toegevoegd, waardoor extra activiteiten konden worden ondernomen. Wel is dit percentage nog niet het gewenste percentage van 25%.

Van de 36 voornemens zijn 27 gerealiseerd. De belangrijkste nog niet gerealiseerde voornemens zijn: accreditatie van de lerarenopleiding; uitbreiding van de samenwerking met de UvH op het gebied van bijscholing en online teacher education en de invoering van verplichte bijscholing voor leraren hvo en levensbeschouwing die in het register van de Stichting HVO zijn opgenomen.

Over vier jaar

Op 14 december 2006 is het strategisch plan voor de periode 2007-2011 door het bestuur vastgesteld onder de naam *Duurzaam humanistisch vormingsonderwijs*. Van lange duur en goede kwaliteit, deze betekenisaspecten klinken door in het woord duurzaam in de titel. Het keuzevak humanistisch vormingsonderwijs (hvo) bevindt zich al lange tijd in een kwetsbare positie. De Stichting HVO wil die positie graag versterken. Het voortdurend werken aan een goede kwaliteit is hiertoe het aangewezen middel. Doch er is meer. Humanistisch vormingsonderwijs in bredere zin betekent voor de Stichting HVO onderwijs en opvoeding in humanistisch perspectief. Deze bredere betekenis brengt een bredere range aan doelgroepen in het vizier, waarmee de stichting ook een blijvende en gewaardeerde relatie wil aangaan.

Het strategisch plan 2007-2011 zet de ingezette koers van de vorige plannen krachtig voort. Deze koers kan getypeerd worden als continue professionalisering en uitbreiding van de dienstverlening door het expertisecentrum HVO. De missie, samen met de zestien gewenste resultaten, geeft hieraan richting en inhoud. Zij is als volgt verwoord:

“Het HVO wil een nationaal en internationaal bekend en gewaardeerd centrum zijn voor de duurzame ontwikkeling en ondersteuning van onderwijs en opvoeding in humanistisch perspectief. Hiermee versterkt het HVO de humanistische beweging, die als perspectief een duurzame wereldsamenleving voor ogen heeft, waarin mensen een goed en zinvol leven kunnen leiden, met en voor anderen, in rechtvaardige instituties.”

6. Organisatie en communicatie

Het HVO is een relatief kleine, flexibele (netwerk)organisatie die door doelgerichte samenwerking tamelijk ambitieuze doelen wil realiseren. Duurzaam wordt samengewerkt met humanistische en overige verwante organisaties in Nederland, verbonden in de Humanistische Alliantie. Er zijn 50 lidorganisaties. Met name kunnen hier genoemd worden: Humanistisch Verbond, Universiteit voor Humanistiek, Hivos, Humanitas, en Humanistische Omroep. Met Europese humanistische organisaties wordt samengewerkt in de Europese Humanistische Federatie (EHF), wereldwijd wordt samengewerkt in de International Humanist and Ethical Union (IHEU).

Vanaf 1 januari 1999 treedt het APS als gastheer op van het HVO. Hierdoor kan het HVO een dubbelverbonden organisatie genoemd worden: huishoudelijk (formeel werkgeverschap en huisvesting) verbonden met het APS, inhoudelijk verbonden met het georganiseerde humanisme. Jaarlijks wordt de samenwerkingsovereenkomst met het APS geëvalueerd. Ook in 2006 kon worden vastgesteld dat de overeenkomst voortreffelijk wordt nageleefd en dat de meerwaarde duidelijk aantoonbaar is.

Op zijn beurt trad het HVO ook in 2006 op als gastheer (huisvesting) voor de LVHVO (Landelijke Vereniging Humanistisch Vormingsonderwijs).

De LVHVO is de vereniging van hvo-leraren in het basisonderwijs en ondersteunende vrijwilligers, die op professionele wijze het financieel-organisatorische aspect van hvo in het primair onderwijs voor haar rekening neemt.

Medewerkers

In het verslagjaar waren bij het HVO drie ondersteunende medewerkers (2,0 fte), een communicatiemedewerker (0,6 fte), 11 (na 1 juni 10) inhoudelijk medewerkers (6,0 fte) en een directeur (0,6 fte) betrokken. Naast de medewerkers kan de organisatie een beroep doen op een kring van gewaardeerde en betrokken gastdocenten, trainers en ontwerpers. In het verslagjaar waren de volgende medewerkers werkzaam bij het HVO:

- Dhr. Hans Beckeringh, onderwijskundig medewerker.
- Mw. Marjolijn Beuling, onderwijskundig medewerker.
- Mw. Jeannine Corneille, communicatiemedewerker.
- Mw. Annemarie Geelhoed, onderwijskundig medewerker.
- Mw. Sascha van Gijzel, secretariael medewerker.
- Mw. Tryntsje de Groot, onderwijskundig medewerker.
- Drs. José Krijnen, onderwijskundig medewerker.
- Mw. Anke van der Linden, secretariael medewerker.
- Mw. Trees Luiten, onderwijskundig medewerker.
- Drs. Marijke van Meenen, onderwijskundig medewerker.
- Mw. Juliette van Niehoff, secretariael medewerker.
- Drs. Marco Otten, onderwijskundig medewerker.
- Dhr. Nico Stuij, directeur.
- Prof. dr. Wiel Veugelers, bijzonder hoogleraar humanistisch vormingsonderwijs.
- Mw. Elly Vollmann, onderwijskundig medewerker.
- Drs. Baukjen van Wieringen, onderwijskundig medewerker.

Besturen

Het bestuur van de Stichting HVO kende in 2005 de volgende leden:

- Dhr. Ron Bruijn, algemeen directeur basisscholen.
- Mw. Hanna Geerdes, leraar hvo en levensbeschouwing pedagogische academie voor het basisonderwijs.

- Drs. Marjo Klaver, directeur lerarenopleidingen.
- Drs. Wilma Henderikse, onderzoeker en consultant (plv. voorzitter).
- Drs. Hans Hooghoff, leerplandeskundige (voorzitter).
- Prof. dr. Henk Manschot, emeritus hoogleraar filosofie en ethiek.
- Prof. dr. Koo van der Wal, (vice-voorzitter), emeritus hoogleraar filosofie en ethiek.

De voorzitter van de LVHVO, dhr. Willem Kuiper, woonde de bestuursvergaderingen als adviseur bij.

De directeur HVO was in 2006 lid van het bestuur van de vereniging Humanistische Alliantie (HA), bestuurslid van de Stichting Socrates, bestuurslid van de Stichting Contactcentrum Bevordering Openbaar Onderwijs (CBOO) en de Stichting Studiecentrum Openbaar Onderwijs (SOO). Hij heeft een waarnemerzetel in het bestuur van de Stichting Nederlandse Algemeen Bijzondere Schoolraad (NABS).

Op 7 december benoemde de algemene ledenvergadering van de Humanistische Alliantie een nieuw dagelijks bestuur voor de periode 2007-2011. Tevens werd het inhoudelijke deel van het samenwerkingsplan voor genoemde periode onder de titel *Verbonden door Humaniteit* vastgesteld. Voorzitter werd Lodewijk de Waal, directeur Humanitas, penningmeester werd Ineke de Vries, directeur Humanistisch Verbond en secretaris werd Nico Stuij, directeur Stichting HVO.

Communicatie

De georganiseerde interne communicatie kende onder meer de volgende middelen en media: de startdag (van het opleidingsjaar), de carrousel dag (strategisch beleid), de nieuwjaarsbijeenkomst, maandelijks werkoverleg, themadagen en bestuursvergaderingen. De georganiseerde externe communicatie kende onder meer de website (www.hvo.nl), HVO Nieuws, voorlichtingsbijeenkomsten en verschillende brochures en folders. De vernieuwde website werd op 1 maart gelanceerd. Bij de externe communicatie werd ook veelvuldig gebruikgemaakt van de mogelijkheden voor nieuwsvoorziening die websites van de vele bevriende organisaties hiervoor bieden.

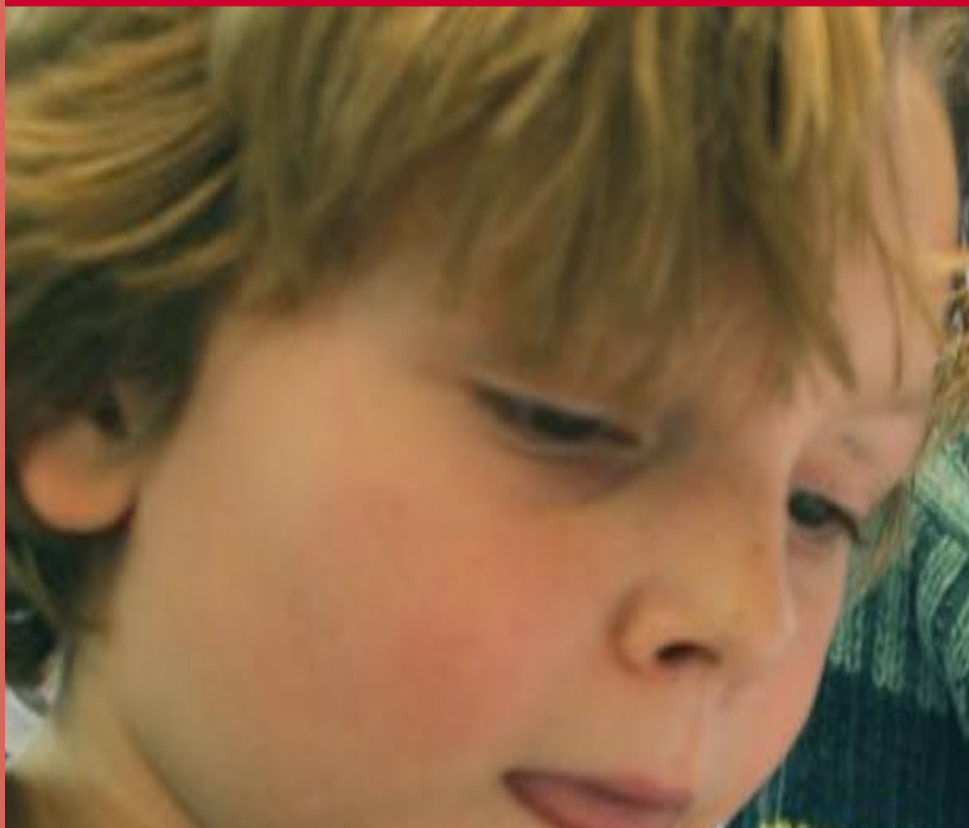

7. Beknopt financieel jaaroverzicht

Het financieel beheer ten behoeve van het HVO wordt verzorgd door het APS. Uit de jaarrekening van het APS wordt de rekening van baten en lasten van het HVO in 2006 beknopt weergegeven in onderstaand overzicht.

	Begroting 2006	Werkelijk 2006
Baten		
Subsidie OCW	641.000	641.000
Overige inkomsten	88.000	105.116
Totale baten	729.000	746.116
Lasten		
Personele kosten	528.000	494.329
Materiële kosten	66.750	66.750
Kosten activiteiten	134.250	153.215
Totale lasten	729.000	714.294
Resultaat		31.822

De reserve per 1/1 was gecorrigeerd -16.283 (en niet -28.200 als vermeld in het jaarverslag 2005). De reserve per 31/12 bedraagt 15.539.

Stichting HVO

Humanistisch centrum voor onderwijs en opvoeding

Expertise in

- humanistisch vormingsonderwijs (hvo)
- wereld- en levensbeschouwelijke vorming
- sociaal-emotionele, morele en democratische vorming
- waardenontwikkeling

Informatie

Postadres: Postbus 85475, 3508 AL Utrecht

Bezoekadres: Zwarte Woud 2, 3524 SJ Utrecht

Telefoon: 030 - 28 56 856, fax: 030 - 28 56 891

E-mail: hvo@hvo.nl, internet: www.hvo.nl

